

«زن و مطالعات خانواده»

سال اول - شماره اول - پاییز ۱۳۸۷

ص ص ۲۱۰-۱۷۷

بررسی و مقایسه عملکرد خانواده‌های عادی و خانواده‌های متقاضی طلاق

طاهره محمودیان^۱

پردیس حیدری^۲

چکیده

این پژوهش به منظور بررسی و مقایسه عملکرد خانواده‌های عادی و خانواده‌های متقاضی طلاق انجام شده است. برای انجام این پژوهش از روش توصیفی استفاده شد. بدین منظور ابتدا جامعه پژوهش به دو قسمت تقسیم شد: جامعه خانواده‌های عادی و جامعه خانواده‌های متقاضی طلاق؛ سپس با استفاده از روش‌های نمونه‌گیری خوشه‌ای و در دسترس، ۱۲۰ نفر از جامعه خانواده‌های عادی و ۵۰ نفر از جامعه خانواده‌های متقاضی طلاق با استفاده از روش نمونه‌گیری سرشماری کامل، به عنوان گروه نمونه انتخاب شدند و ابزار سنجش خانواده (FAD) برای اجرا به آنها داده شد. داده‌های به دست آمده با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی (جدول، میانگین، درصد و آزمون t استودنت) تحلیل شد. یافته‌های تحقیق گویای آن است که بین گروه خانواده‌های عادی و گروه خانواده‌های متقاضی طلاق در سطح معناداری $P \leq 0/01$ در سازه‌های عملکرد کلی، ارتباط، نقش‌ها، همراهی عاطفی، آمیزش عاطفی، کنترل رفتار و حل مشکل تفاوت معناداری وجود دارد و میانگین نمرات گروه خانواده‌های متقاضی طلاق در هر کدام از سازه‌ها بیشتر از میانگین گروه خانواده‌های عادی است؛ یعنی گروه خانواده‌های متقاضی طلاق در مقایسه با گروه خانواده‌های عادی عملکرد ناکارآمدتری دارند.

واژه‌های کلیدی: عملکرد خانواده / خانواده‌های عادی / خانواده‌های متقاضی طلاق

^۱ - کارشناس ارشد روانشناسی بالینی، مدرس و مشاور دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماوند

^۲ - کارشناس ارشد تحقیقات آموزشی، مدرس دانشگاه آزاد واحد دماوند

مقدمه

مبحث خانواده یکی از دلنشین ترین موضوعات در مشاوره است زیرا که در ابتدا با نزدیکترین محیط بلافصل ما، یعنی خانواده سر و کار دارد.

خانواده از ارکان عمده نهادهای اصلی هر جامعه است. اهمیت خانواده به اندازه‌ای است که سلامت و بالندگی هر جامعه بسته به رشد خانواده‌های آن است. هیچ یک از آسیب‌های اجتماعی نیست که فارغ از تأثیر خانواده پدید آمده باشد (ساروخانی، ۱۳۷۶). خانواده یکی از طبیعی ترین گروه‌هایی است که می‌تواند نیازهای مادی، تکاملی و معنوی انسانها را برطرف نماید. این واحد اجتماعی مبدأ بروز عواطف انسانی و کانون صمیمانه ترین روابط و تعاملات بین فردی است. از هر چه که بتوانیم فاصله بگیریم، از خانواده نمی‌توانیم زیرا که بدون وجود خانواده، در هر شکل و صورتی که باشد، مفهوم زندگی و حیاط انسانی مصداقی نخواهد داشت. با توجه به تعامل‌های مستمری که خانواده از یک سو با اعضای خود و از سوی دیگر با اجتماع دارد به نظر می‌رسد کانون اصلی سلامت یا بیماری اعضای خود باشد. در خانواده است که شخص آداب معاشرت، همیاری و همکاری را می‌آموزد. خانواده وارث فرهنگ و بستر مناسبی برای انتقال آن به نسل‌های آینده و شخصیت دادن به اعضای خود است. به قول مینوچین، افراد هویت خود را از طرف خانواده احراز می‌کنند. تأثیر خانواده در برنامه ریزی اعضای خود بسیار زیاد است به طوری که کودک تا پنج سال اول زندگی در خانواده حدود ۲۵۰۰۰ ساعت برنامه‌ریزی می‌شود (ثنایی، ۱۳۷۰).

بر همین اساس همواره مطالعاتی در جهت کمک به رشد خانواده‌ها و نیز درمان آنها صورت می‌گیرد.

اختلال در کارآیی خانواده، مشکلاتی را در منظومه خانواده ایجاد می‌کند و در صورت تشدید مشکلات، خانواده را به سمت فروپاشی سوق می‌دهد. افزایش نرخ طلاق در جوامع مختلف در دهه‌های اخیر تا حدودی حکایت از کارآیی مختل خانواده‌ها دارد. در ایران میزان طلاق از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵، ۴/۶۷ درصد افزایش یافته است.

بیان مسأله

انسان موجودی اجتماعی است که برای تامین نیازهای خود تشکیل گروه می دهد یکی از طبیعی ترین گروه ها که می تواند نیازهای او را برآورده کند خانواده است و خانواده به عنوان واحد عاطفی- اجتماعی (آکرمن به نقل از گلدنبرگ و گلدنبرگ، ۱۹۹۶) کانون رشد، تکامل، التیام و شفادهنگی، تغییر و تحوّل یا آسیبها و عوارضی است که هم می تواند بستر شکوفایی و هم فروپاشی برای اعضایش باشد؛ همچنین خانواده شالوده اساسی در ساختار جوامع است که سلامت و یا عدم سلامت آن قوام و یا اضمحلال جامعه را در پی دارد.

خانواده را به عنوان یک سیستم، این گونه تعریف می کنیم "موجودی است که اجزای آن با هم تغییر می کند و با انحراف برای حفظ تعادل فعال می شود." همانطور که این تعریف نشان می دهد، اولاً رفتار اعضای یک خانواده تابعی است از رفتار سایر اعضا و در ثانی خانواده هم مانند هر سیستمی متمایل به تعادل است (ثنایی، ۱۳۸۰).

معمولاً خانواده را به عنوان مکانی امن و با عاطفه می دانیم که همیشه گرم و پر شور است و در بدترین شرایط و با وجود مشکلات، محیط آرام بخشی را برای اعضای خود فراهم می کند. اما این موضوع امروزه برای بسیاری از خانواده ها بیشتر به یک رؤیا شباهت دارد چه بسا که افراد در این خانواده ها سالها با نارضایتی زندگی می کنند. اما به راستی چرا زوجهایی که زندگی مشترکشان را با شور و عشق آغاز می کنند سر انجام به جایی می رسند که فقط کینه، خشم و تنفر، بدبینی و... تنها سر فصل مشترک آنها می شود. با توجه به مبانی نظری موجود و نیز نتایج پژوهش های قبلی چنین خانواده هایی را می توان خانواده های دچار اختلال در عملکرد دانست چرا که اختلال در عملکرد خانواده، مشکلاتی را در سیستم خانواده ایجاد می کند و در صورت تشدید مشکلات، خانواده را به سمت فروپاشی سوق می دهد. البته تحقیقات قبلی مستقیماً به این موضوع نپرداخته اند؛ بلکه هر کدام به جنبه هایی از عملکرد خانواده به طور غیر مستقیم اشاره کرده اند.

کولاپینتو (۱۹۹۱؛ به نقل از نجاریان، ۱۳۷۴) خانواده‌ای را که به طرز شایسته‌ای از عهده تغییرات و تحولات درونی یا بیرونی برمی‌آید، خانواده "کارساز"^۱ می‌نامد. وی معتقد است که "ملاک کارآیی در خانواده این نیست که در آن فشار روانی، تعارض و مشکل وجود نداشته باشد بلکه ملاک کارآیی این است که خانواده تا چه اندازه در تحقق وظایف و کارکردهایش توانا می‌باشد. که این مسأله به ساخت و توانایی سازگاری خانواده بستگی دارد." در مقابل خانواده "ناگارساز"^۲ خانواده‌ای است که قادر به رفع نیازهای تکاملی، حل مشکلات و تعارض‌های خود نیست و کارکردهایش مختل می‌باشد. بنابراین با توجه به چنین تعریفی می‌توان گفت خانواده‌هایی که در آستانه فروپاشی هستند یا فرو پاشیده‌اند، در حیطه‌های گوناگون عملکرد درون خانگی، دچار مشکل بوده‌اند. در این نوع خانواده‌ها معمولاً ساختار قدرت هرج و مرج گونه است. به طوری که یکی از والدین تمام قدرت را در اختیار دارد یا چون والدین از این نقش شانه خالی می‌کنند فرزند یا فرزندان کنترل اوضاع را به دست می‌گیرد (بیورز ۱۹۸۲؛ به نقل از بهاری، ۱۳۷۹).

امروزه افزایش تصاعدی میزان طلاق در جوامع مختلف، از جمله کشور ما و به دنبال آن تبعات سوء این جدایی‌ها بر تمامی افراد خانواده، بویژه کودکان و همچنین تاثیر ناگوار آن بر کل جامعه، نگرانی تمام مسؤولان، دست اندرکاران و انسان دوستان را برانگیخته است. بدیهی است که اگر وضع به همین منوال ادامه یابد، در آینده‌ای نه چندان دور در بسیاری از کشورها این پدیده به بحران یا فاجعه‌ای مبدل خواهد شد. اما به راستی ریشه یا ریشه‌های واقعی طلاق چیست؟ و اصولاً آیا اختلال در ابعاد عملکرد زندگی مشترک، می‌تواند منجر به جدایی و طلاق زوج‌ها گردد؟ بنابراین محقق در صدد است که با تأکید بر نقش خانواده، زمینه‌ها و ابعاد را در زندگی زناشویی که منجر به طلاق و جدایی می‌شود، مشخص سازد.

^۱ - functional

^۲ - dysfunctional

ضرورت انجام تحقیق

موضوع فروپاشی روابط زناشویی بیش از هر زمان دیگر رو به افزایش است در باره افزایش نرخ طلاق در جامعه چه می توان گفت؟ چگونه قرار است با این فروپاشی ها روبرو شویم؟

پیامدهای سوء طلاق بر پیکر اجتماع و نابسامانی متعاقب آن برای زن و شوهر و فرزندان و نیز کسانی که به نوعی با آن مرتبط می باشند در ابعاد مختلف روانی، رفتاری، اقتصادی و اجتماعی، لزوم بررسی عوامل زمینه ساز پدیده طلاق را محرز می سازد. فروپاشی ازدواج تجربه ای است که اشخاص آن را در اعماق وجود خود حس می کنند. این امر می تواند اشخاص را در دریای ناامیدی فرو برد، یا آنها را در شرایطی قرار دهد که حتی تصورش را هم نمی کردند. همچنین می تواند مسبب تحولات مثبت گردد. متارکه روی هویت شخصی افراد، توانایی آنها در برقراری ارتباط با دیگران، احساس ارزشمندی آنان، ایده آل ها و سرانجام روی توانایی و میل آنها به شکوفا شدن اثر می گذارد. تأثیر فروپاشی ازدواج را هرگز نباید دست کم بگیریم و به اثرات کوتاه یا بلند مدت آن بی توجه بمانیم (گاتمن، ۱۹۷۹؛ ترجمه فیروز بخت، ۱۳۷۷).

بررسی پدیده طلاق از زاویه تعاملی و مبتنی بر دید سیستمی، این امتیاز را بر سایر دیدگاه های فردنگر دارد که آن را همزمان از منظر اعضای دیگر به بحث می گذارد. زیرا پدیده طلاق چند جانبه و دارای علل متعدد است، یعنی دارای ابعاد درون فردی و بین فردی و علل خانوادگی، روانشناختی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... می باشد.

طی پنج دهه ای که از تاریخچه ظهور مکاتب خانواده درمانی می گذرد، اکثر خانواده درمانگران معتقدند که برای ارزیابی خانواده ها، سنجش تعامل های زیر منظومه ها واجد اهمیت است. این تعامل ها در "بافتی از رابطه" تحقق می یابد و به مرور کارآیی خانواده را شکل می دهد. چنانچه کارآیی خانواده سالم باشد، بقا می یابد، در غیر اینصورت فرو می پاشد. لذا برای پیشگیری از فروپاشی خانواده ها، شناسایی علل مؤثر بر طلاق از جمله متغیرهای مربوط به کارآیی خانواده و سهم

هر یک از این عوامل در وقوع طلاق و تدوین برنامه‌هایی برای پیشگیری از افزایش طلاق ضروری است.

اهداف پژوهش

هدف کلی

بررسی و مقایسه عملکرد خانواده‌های عادی و خانواده‌های متقاضی طلاق.

اهداف جزئی:

- ۱- بررسی عملکرد خانواده‌های عادی
- ۲- بررسی عملکرد خانواده‌های متقاضی طلاق
- ۳- مقایسه عملکرد خانواده‌های عادی و خانواده‌های متقاضی طلاق.

فرضیه‌های تحقیق

فرضیه کلی:

بین عملکرد خانواده‌های عادی و عملکرد خانواده‌های متقاضی طلاق تفاوت معناداری وجود دارد.

فرضیه‌های جزئی:

- ۱- بین خانواده‌های عادی و خانواده‌های متقاضی طلاق از نظر ابراز عواطف مناسب تفاوت وجود دارد.
- ۲- بین خانواده‌های عادی و خانواده‌های متقاضی طلاق از نظر آمیختگی عاطفی اعضا تفاوت وجود دارد.
- ۳- بین خانواده‌های عادی و خانواده‌های متقاضی طلاق از نظر کارآمدی نقش‌های خانوادگی تفاوت وجود دارد.
- ۴- بین خانواده‌های عادی و خانواده‌های متقاضی طلاق از نظر انواع مدل‌های ارتباط موجود در این خانواده‌ها تفاوت وجود دارد.
- ۵- بین خانواده‌های عادی و خانواده‌های متقاضی طلاق از نظر توان حل مسأله تفاوت وجود دارد.

۶- بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر کنترل رفتار تفاوت وجود دارد.

تعریف متغیرها

تعاریف نظری:

* خانواده: خانواده را به عنوان یک سیستم این گونه تعریف می کنیم "موجودی است که اجزای آن با هم تغییر می کنند و با انحراف برای حفظ تعادل فعال می شود."

* عملکرد خانواده^۱: به نحوه عکس العمل و کارکرد خانواده در برابر تغییرات درونی یا بیرونی که در طول مراحل مختلف زندگی باید از خود نشان دهد. و نیز نحوه انجام دادن وظایف و کارکرد هایش عملکرد خانواده اطلاق می شود. عملکرد خانواده می تواند کارآمد^۲ یا ناکارآمد^۳ باشد. (کولاپینتو، ۱۹۹۱، به نقل از نجاریان، ۱۳۷۴).

* خانواده عادی: خانواده عادی خانواده ای است که به طرز شایسته ای از عهده تغییرات و تحولات درونی یا بیرونی برآید و در تحقق وظایف و کارکرد هایش توانا باشد. که این مسأله به ساخت و توانایی سازگاری خانواده بستگی دارد.

* خانواده متقاضی طلاق: خانواده ای که در آن زن یا شوهر یا هر دو نفر از زندگی مشترک خود ناراضی و ناخشنود بوده ، و خواهان جدا شدن از همسر خود هستند.

تعاریف عملیاتی:

* خانواده: در فرهنگ ایران گروهی است متشکل از یک یا چند زن و یک مرد که از طریق قانونی با هم ازدواج کرده اند. یا یک زن یا مرد بیوه که دارای فرزند یا فرزندی است.

^۱ - family function

^۲ - functional

^۳ - dysfunctional

* عملکرد خانواده: نمره ای است که آزمودنی در پاسخ به ابزار سنجش خانواده که شامل یک نمره عملکرد کلی و شش خرده مقیاس برای شش جنبه عملکرد خانواده می باشد، به دست می آورند. نمره بالا نشان دهنده عملکرد نا کارآمد و نمره پایین نشان دهنده عملکرد کارآمد است.

* خانواده عادی: خانواده ای است که حداقل ۵ سال از ازدواج شان می گذرد و لاقل دارای یک فرزند می باشد و تقاضای طلاق قانونی ندارند.

* خانواده متقاضی طلاق: خانواده ای است که حداقل ۵ سال از ازدواج شان می گذرد، لاقل دارای یک فرزند می باشند و زن یا شوهر به دادگاه مراجعه و درخواست طلاق قانونی کرده است.

پیشینه تحقیق:

■ نازک تبار (۱۳۸۳) در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش عملکرد خانواده بر سبک های مقابله با فشارهای روانی و پیشرفت تحصیلی از نظر دانش آموزان دبیرستانی پسر و دختر بند پی»، تعداد ۳۶۰ نفر دانش آموز، ۱۸۰ نفر دانش آموز پسر و ۱۸۰ نفر دختر، را به صورت نمونه گیری خوشه ای انتخاب می کند و آزمونهای عملکرد خانواده (FAD) و پرسشنامه مقابله با بحران (CLSS) را بر روی آنها اجرا می کند. اطلاعات جمع آوری شده به کمک تجزیه و تحلیل واریانس یک طرفه و t-test برای گروه های مستقل تحلیل شد. نتایج نشان داد که نظر دانش آموزان پسر و دختر که از سبک های سه گانه مقابله با فشار روانی (مسأله مدار، هیجان مدار و اجتنابی) استفاده می کنند در مورد عملکرد خانواده در سطح آلفای ۰/۰۱ دارای تفاوت، معنادار است. نظر دانش آموزان پسر قوی و ضعیف از لحاظ تحصیلی در مورد عملکرد خانواده در سطح آلفای ۰/۰۵ دارای تفاوت معنادار می باشد. نظر دانش آموزان دختر قوی و ضعیف از لحاظ تحصیلی در مورد عملکرد خانواده در سطح آلفای ۰/۰۱ دارای تفاوت معنادار است.

■ کاپلان^۱ (۲۰۰۷) در پژوهشی با عنوان "بدکارکردی خانواده قویاً به اختلال ADHD و مشکلات مدرسه کلی مربوط است" به این نتیجه رسید که ADHD

^۱- Kaplan

و ناتوانی در خواندن، با مشکلات در عملکرد خانواده مربوط است. وی برای سنجش عملکرد خانواده از آزمون FAD استفاده کرد. دربارهٔ با سازه‌های عملکرد خانواده وی به این نتایج دست یافت: خانواده های دارای فرزند مبتلا به اختلال ADHD عملکرد کلی پایین تری داشتند و نیز در سازه‌های کنترل رفتار، نقش‌ها و حل مسأله کارآمدی کمتری نشان دادند. خانواده های دارای فرزند دچار ناتوانی در خواندن نیز کارآمدی کمتری در سازه‌های عملکرد کلی، آمیختگی عاطفی، همراهی عاطفی، ارتباط و کنترل رفتار نشان دادند.

■ موریزون^۱ و همکاران (۲۰۰۵)، پژوهشی با عنوان "یک مطالعه آینده نگر طلاق و رابطه آن با کارآمدی خانواده" انجام دادند. آنها محیط خانواده، گرایش های فرزند پروری والدین، خود توصیفی والدین قبل از طلاق و سازه های مدل مک مستر را سنجیدند. سنجش اول در حالی بود که هنوز طلاق روی نداده بود. در مرحله دوم فقط خانواده هایی که طلاق در آنها واقع شده بود، مورد سنجش واقع شدند. نتایج حاکی از آن بود که خانواده هایی که کارآمدی کلی کمتری از خود نشان داده اند طلاق گرفته‌اند، اینها همچنین در تمام سازه های الگوی مک مستر بجز کنترل رفتار ناکارآمدی از خود نشان داده‌اند. کارآمدی والدین به طور معناداری در سالهای قبل از وقوع طلاق کاهش یافته است.

■ شک^۲ (۲۰۰۴) در پژوهشی با عنوان "درک نوجوانان چینی از عملکرد خانواده: مربوط به فرد، مدرسه و خانواده" از آزمونهای ابزار سنجش خانواده، سیاهه خودگزارشی خانواده و ابزار چینی سنجش خانواده استفاده کرد. او دریافت که پسران بزرگتر نسبت به دختران و پسران کوچکتر کارآمدی خانواده شان را بدتر توصیف کردند. کارآمدی خانواده با سطح تحصیلات رابطه منفی داشت. دانش آموزان مدارس دارای استاندارد های تحصیلی بالا، عملکرد خانواده شان را بهتر از دانش آموزان مدارس دارای استانداردهای تحصیلی پایین نشان دادند.

^۱- Morrison

^۲- Shek

■ باچلر^۱ (۲۰۰۴) در پژوهشی با عنوان «عوامل درگیر در طلاق یا جدایی کشیش‌ها و همسرانشان در برزیل» از روش توصیفی کیفی استفاده کرده است و برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه قومیت‌شناختی استفاده کرد. این پژوهش عواملی را که در طلاق یا جدایی قانونی ۱۲ کشیش مطلقه و ۸ مورد از همسران سابق این کشیش‌ها مؤثر است، تعیین و تحلیل کرد.

■ میوکای^۲ (۲۰۰۴) در پژوهشی با عنوان «مدرنیزاسیون و طلاق در ژاپن» به بررسی تأثیر مدرنیزاسیون و صنعتی شدن در افزایش نرخ طلاق در ژاپن پرداخته است. تئوری مدرنیزاسیون گویای این است که رشد اقتصادی تغییرات فرهنگی بسیاری را ببار می‌آورد، از جمله نرخ بالای طلاق. قبل از جنگ جهانی دوم نیز افزایش در نرخ طلاق روی داده بود و علت آن، طرح یک نوع ایدئولوژی سیاسی بود که آگاهانه قصد تغییر روشهای سنتی ازدواج و طلاق را داشت. بعد از جنگ جهانی دوم این ایدئولوژی کم رنگ شد و رفاه زنشویی یک دید فردگرایانه را به وجود آورد که در ابتدا باعث بالا رفتن نرخ طلاق در دهه ۱۹۶۰ شد. به علاوه عقاید فرهنگی ژاپن (از گروه محوری به فردمداری) تغییر یافته بود، دلایل این تغییر رکود طولانی دهه ۱۹۹۰ بود.

مدرنیزاسیون باعث بوجود آمدن روحیه خودمختاری در ژاپن شد. امروزه طلاق، انعکاسی از خودمختاری و تصمیم منطقی برای رسیدن به رضامندی فردی است.

■ انگبرستون^۳ (۲۰۰۲) در پژوهشی با عنوان «اثرات کارآمدی خانواده و وضعیت طلاق خانوادگی بر روی نگرش نسبت به ازدواج»، هدفش کاوش در کارآمدی خانواده با نگرش‌های نسبت به ازدواج و رابطه بین این نگرش‌ها و وضعیت طلاق خانوادگی بود. نمونه این پژوهش ۱۵۵ نفر دانشجو بودند که نهایتاً از ۱۱۱ نفر برای تحلیل اطلاعات استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش تحلیل رگرسیون و همبستگی استفاده شد. برای سنجش

^۱- Bacheller

^۲- Mukai

^۳- Engebreston

نگرش نسبت به ازدواج از مقیاس سنجش میزان مطلوب بودن نگرش نسبت به ازدواج (FAMS) و برای سنجش کارآمدی خانواده از ابزار سنجش خانواده (FAD) استفاده شد. ۷۳/۹ درصد از آزمودنی‌ها از خانواده‌های سالم بودند که روی هم رفته نگرش مثبت نسبت به ازدواج نشان دادند. سه مقیاس آزمون FAD در خصوص نگرش نسبت به ازدواج معنادار بودند. مقیاس آمیختگی عاطفی بیشترین سطح معناداری یعنی ۰/۰۰۱ را نشان داد. سطح معناداری مقیاس‌های عملکرد کلی و نقش‌ها ۰/۰۵ به دست آمد. بررسی وضعیت طلاق خانواده با نگرش نسبت به ازدواج همبستگی منفی معناداری را در سطح آلفای ۰/۰۱ نشان داد. این چنین کودکان خانواده‌های مطلقه عملاً نگرش مثبت تری نسبت به ازدواج در مقایسه با کودکان خانواده‌های سالم نشان دادند.

■ والش^۱ (۲۰۰۰) در پژوهشی با عنوان «کارآمدی خانواده در بین خانواده‌های جدا شده و طلاق گرفته»، از سیاهه خود گزارشی خانواده (SFI) استفاده نمود و آن را بر روی ۶۶ خانواده مطلقه و ۱۶۰ خانواده دارای ترکیب‌های گوناگون اجرا کرد. پس از تجزیه و تحلیل فنی آزمون، کاربرد مقیاس سلامت خانواده بر روی خانواده‌های مطلقه توصیه شد ولی مقیاس‌های دیگر آزمون دارای مشکل روایی سازه شناخته شدند. تحلیل‌های جداگانه رابطه بین کارآمدی خانواده و نقش‌ها در دو گروه نمونه دلالت بر وجود تفاوت معنادار در رابطه بین کارآمدی خانواده و نقش‌های والدینی در دو گروه داشت. حوادث زندگی، سلامت و تعارض خانواده بهترین پیش‌بینی کننده بر کارآمدی در گروه خانواده‌های دارای ترکیب نا همگون بود. تعارض و رهبری بهترین پیش‌بینی کننده برای گروه خانواده‌های مطلقه بود.

■ اندرسون^۲ (۲۰۰۰) در پژوهشی با عنوان «مسائل مالی به عنوان فراهم کننده‌های زمینه‌های طلاق: یک دیدگاه انتقادی - اجتماعی»، به آزمون رابطه بین مشکلات مالی و طلاق پرداخت. در این پژوهش ۸ جنبه از مسائل مالی به عنوان متغییر مستقل در نظر گرفته شد: الف) دخالت شغل شوهر در زندگی

^۱ - Walsh

^۲ - Andersen

خانوادگی، ب) رضایت از شغل شوهر، ج) رضایت از شغل زن، د) ترجیحات کاری زن، ه) رضایت از همسر به عنوان نان آور خانواده، ز) رضایت از وضعیت مالی، ح) خرج غیر عاقلانه پول و ط) بهبود یا نابسامانی وضع مالی. علاوه بر این ها تعداد کل مسائل مالی، سن در زمان ازدواج، جنسیت، درآمد، و حضور بچه های کمتر از شش سال نیز به عنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته شدند. نتایج تحقیق رابطه معناداری را بین مسائل مالی و طلاق برای همه متغیرها بجز رضامندی از شغل زن، جنسیت و درآمد نشان داد. هیچ کدام از متغیرهای مستقل (به تنهایی یا در ترکیب با یکدیگر) نتوانستند بیشتر از ۵٪ واریانس طلاق را تبیین کنند؛ مسائل مالی پیش بینی کننده‌های نابسندده‌ای برای وقوع طلاق بودند. در واقع نتایج این پژوهش این باور عمومی را که مسایل مالی یکی از دلایل اصلی طلاق می باشد، رد کرد.

■ مانیس و لینل^۱ (۱۹۹۹؛ به نقل از جهانگیری، ۱۳۸۳) در پژوهشی با عنوان "سطح کارایی خانوادگی و نتیجه دآوری در طلاق" که روی ۷۳ خانواده در حال طلاق به عمل آوردند پی بردند که شکست در حصول به راه حل به رغم تعیین داور، به طور معناداری با کارایی خانوادگی هرج و مرج گرایانه و بی قید رابطه دارد. اما این رابطه در کارایی خانوادگی خانواده‌های سالم کاملاً منسجم مشاهده نشد.

■ کوین^۲ (۱۹۹۸) در تحقیق خود تحت عنوان «چرخه سازگاری بعد از طلاق»، در مورد علل طلاق در بین مادران انگلیسی زبان ناحیه جنوبی واشنگتن به این نتایج دست یافته است: مهم ترین و جدی ترین مسأله ای که احتمال می رود از جمله علل طلاق باشد، رابطه بین فردی زن و شوهر است. بعد از آن مسائل و مشکلات مربوط به تک همسری، مشکلات مالی و اشتغال زنان خود نمایی می کند.

^۱ - Manis & Linel

^۲ - Kevin

■ جانسون^۱ (۱۹۹۶) در پژوهشی با عنوان «تأثیر طلاق والدین بر رشد نوجوانان: یک تحقیق چند متغیّری»، تأثیرات طلاق را در نیل نوجوانان به وظایف رشدی بررسی کرده است. نتایج پژوهش نشان داد که طلاق می تواند در روند نیل به وظایف رشدی نوجوانان مداخله کند، خصوصاً در روند جدا شدن از والدین و تشکیل روابط متمایز شده با دوستان صمیمی. نتایج پژوهش همچنین بیانگر این است که کارآمدی کیفی خانواده می تواند برای نیل به وظایف رشدی نوجوان نقش اساسی داشته باشد، صرف نظر از وضعیت ازدواج والدین، متغیرهایی که در بررسی ابعاد روابط خانواده برای نیل به وظایف رشدی بعد از طلاق مهم نشان داده شد عبارتند از: زمان طلاق، سن در زمان طلاق، تداوم برخورد و ملاقات با والدین جدا شده و مسائل مربوط به نژاد.

جمع بندی پیشینه

شاید واژه عملکرد خانواده، ساده و عادی به نظر آید ولی وقتی به مؤلفه‌های آن توجه کنیم در می‌یابیم که هر کدام از آنها بر پایه یک نظریه مهم و جدید روانشناسی خانواده استوار می باشد. در این قسمت از پژوهش، مطالبی از قبیل، خانواده بهنجار و نابهنجار، چرخه زندگی خانواده در شرایط جدایی و طلاق، خانواده‌های دارای عملکرد کارآمد و ناکارآمد و نیز علل طلاق بیان شد که همگی کارآمدی خانواده و نقش آن در ثبات و فروپاشی نظام خانواده و مسأله طلاق را نشان می دهد. از طرف دیگر در قسمت دوم یعنی تحقیقات انجام شده، از نمونه‌های زیادی که در ایران و جهان شاهد آورده شد که می‌توان گفت بعضی از آنها به طریقی تأثیر عملکرد خانواده و سازه‌های آن را بر پدیده طلاق و فروپاشی خانواده بیان می کند. اما مواردی که تک تک عوامل را بررسی کرده باشد و مستقیماً به پدیده طلاق پرداخته باشد، در ایران خیلی کم و در جهان نیز اندک است.

^۱- John son

روش تحقیق

در این پژوهش از روش مقایسه‌ای استفاده می‌شود. روش توصیفی اساسی‌ترین روش تحقیق کمی است. این پژوهش می‌خواهد ویژگی‌های خانواده‌های عادی و خانواده‌های متقاضی طلاق را از نظر چگونگی عملکرد خانواده در یک جامعه و در یک مقطع زمانی خاص بسنجد، لذا می‌توان به آن عنوان تحقیق توصیفی مقطعی داد.

جامعه^۱

جامعه آماری این پژوهش کلیه خانواده‌های ساکن دماوند می‌باشد که در زمان اجرای پژوهش در این شهر زندگی می‌کرده‌اند. در سرشماری سال ۱۳۸۵ این شهر ۱۰۲۷۶ نفر و نیز ۸۹۷ خانوار جمعیت داشت. جامعه آماری این پژوهش در سال ۸۷-۱۳۸۶ به دو بخش تقسیم می‌شود: جامعه خانواده‌های عادی (۸۴۷ خانوار) و جامعه خانواده‌های متقاضی طلاق (۴۲ خانوار).

روش نمونه‌گیری زوج‌های در حال طلاق

برای انتخاب نمونه از جامعه زوج‌های در حال طلاق از روش سرشماری کامل استفاده شد. بدین صورت که تعداد پرونده زوج‌هایی که با مراجعه به دادگستری شهرستان دماوند درخواست طلاق داده بودند، ۵ سال از ازدواجشان می‌گذشت و حداقل دارای یک فرزند بودند، تعیین شدند. این افراد ۴۲ مورد بودند.

• روش نمونه‌گیری زوج‌های عادی

برای انتخاب نمونه از زوج‌های عادی ابتدا از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده شد، بدین صورت که ابتدا شهرستان دماوند به ۲۰ منطقه تقسیم شد، سپس با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای از میان آنها ۵ منطقه به طور تصادفی انتخاب شد؛ در مرحله بعد از بین خانواده‌های ساکن در مناطق انتخاب شده، از هر منطقه ۲۰ زوج که با شرایط تحقیق مطابقت داشتند، به صورت نمونه‌گیری

^۱ - population

در دسترس انتخاب شدند و نهایتاً آزمون برای اجرا به آنها داده شد؛ ۹۵ پرسشنامه از ۱۲۰ پرسشنامه برگشت داده شد.

لازم به ذکر است که برای کنترل متغیر سن آزمودنی ها، افرادی به عنوان گروه نمونه انتخاب شدند که سن آنها در دامنه سنی گروه متقاضی طلاق یعنی ۱۵ تا ۳۴ سال قرار داشت.

توصیف ابزار: در این پژوهش برای ارزیابی عملکرد خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از ابزار سنجش خانواده (FAD)^۱ استفاده شد. از این به بعد به اختصار آن را آزمون FAD می نامیم.

FAD یک پرسشنامه ۶۰ سؤالی است که برای سنجیدن عملکرد خانواده بر مبنای الگوی مک مستر تدوین شده است. این ابزار در سال ۱۹۸۳ توسط اپشتاین، بالدوین و بیشاب با هدف توصیف ویژگی های سازمانی و ساختاری خانواده تهیه شده است که توانایی خانواده را در سازش با حوزه وظایف خانوادگی با یک مقیاس خود گزارش دهی، مورد سنجش و ارزیابی قرار می دهد (صیادی، ۱۳۸۱).

FAD دارای شش بعد است: حل مسأله، ارتباط، نقشها، همراهی عاطفی، آمیزش عاطفی، کنترل رفتار.

این پرسشنامه از نوع مداد - کاغذی می باشد، برای پاسخ به سؤالات آزمودنی هرکس باید نظر خود را راجع به خانواده خود در مورد هر سؤال در چهار گزینه (کاملاً موافقم، موافقم، مخالفم و کاملاً مخالفم) علامت بزند. اجرای این آزمون حدوداً ۱۵ الی ۲۰ دقیقه به طول می انجامد. در آزمون FAD نمره های بالاتر نشان دهنده ناکارآمدی بیشتر می باشد.

روایی^۲

FAD تا حدی دارای روایی همزمان و پیش بین است. این ابزار در یک مطالعه مستقل روی ۱۷۸ زوج حدوداً ۶۰ ساله با مقیاس رضایت زناشویی لاک - والاس همبستگی متوسط داشت و قدرت نسبتاً خوبی برای پیش بینی نمرات

^۱ - Family Assessment Device

^۲ - validity

مقیاس روحیه سالمندی فیلادلفیا نشان داده است. به علاوه این ابزار قدرت متمایز سازی اعضای خانواده های بالینی و خانواده های غیر بالینی دارد بنابراین در هفت خرده مقیاس خود دارای روایی خوبی برای گروه ها شناخته شده است (ثنایی، ۱۳۷۹).

در تحلیل موازی (مقیاس رضایت زناشویی لاک - والاس)، FAD توانست فقط $0/11$ ($R= 0/34$) واریانس برای شوهران و $0/12$ ($R= 0/36$) را برای زنان پیش بینی کند. به بیان دیگر FAD قدرت پیش بینی بهتری دارد (صیادی، ۱۳۸۳).

در مطالعه دیگری با عنوان «مقیاس عملکرد عمومی ابزار سنجش خانواده: آیا این مقیاس برای نوجوانان چنین کاربردی دارد؟» شک و دانیل^۱ (۲۰۰۱) پایایی و روایی مقیاس عملکرد عمومی (نسخه چینی ابزار سنجش خانواده - GF) را مورد بررسی قرار دادند. نتایج از روایی سازه آن حمایت کرد. در همین مطالعه نیز داده های تحلیل شده از گروه بالینی و گروه غیر بالینی نشان داد که نمرات GF می تواند دو گروه را از هم جدا کند. همچنین نتایج از همسانی درونی، روایی همزمان و سازه ای مقیاس GF حمایت می کند.

پایایی^۲

این آزمون پس از تهیه توسط مؤلفان در سال ۱۹۸۳ بر روی یک نمونه ۵۰۳ نفری اجرا گردید. دامنه ضریب آلفای خرده مقیاس های آن بین $0/72$ تا $0/92$ به دست آمد که همسانی درونی نسبتاً خوبی را نشان می دهد. در ایران تحقیقات انجام شده توسط نجاریان (۱۳۷۴)، ملانقی (۱۳۷۷)، نوروزی (۱۳۷۷)، امینی (۱۳۷۸)، بهاری (۱۳۷۹)، صیادی (۱۳۸۰)، میر عنایت (۱۳۷۸)، جوادی (۱۳۸۳)، رضایی (۱۳۷۸)، همگی گویای پایایی بالای این آزمون است.

^۱ - Shek & Daniel, T.L

^۲ - reliability

صدفی در پژوهشی با عنوان «مقایسه عملکرد خانواده های شاهد و غیر شاهد از دیدگاه فرزندان دبیرستانی» از فرم ایرانی ۶۰ سؤالی FAD استفاده کرده و ضرایب آلفای کرونباخ هر کدام از خرده مقیاس ها را بدین قرار به دست آورده است: حل مشکل ۰/۷۸، ارتباط ۰/۵۶، نقش ها ۰/۶۳، آمیزش عاطفی ۰/۶۹، کنترل رفتار ۰/۷۴، همراهی عاطفی ۰/۶۰، عملکرد کلی ۰/۷۹، و کل آزمون ۰/۹۴.

محسن زاده (۱۳۸۳) در پژوهشی با عنوان « رابطه کارآیی خانواده و فرسودگی شغلی معلمان مقطع ابتدایی» از فرم ایرانی ۶۰ سؤالی FAD استفاده کرده و ضرایب آلفای کرونباخ هر کدام از خرده مقیاس ها را بدین قرار به دست آورده است: حل مشکل ۰/۷۱، ارتباط ۰/۶۸، نقش ها ۰/۶۵، آمیزش عاطفی ۰/۷۳، کنترل رفتار ۰/۶۴، همراهی عاطفی ۰/۷۷، عملکرد کلی ۰/۷۹، و کل آزمون ۰/۹۴.

بهارى (۱۳۷۹) در پژوهش خود از فرم ۴۵ سؤالی FAD استفاده کرده و پایایی آنرا ۰/۹۴ بدست آورده است.

امینی (۱۳۷۹) در پژوهش خود پایایی نسخه ۴۱ سؤالی FAD را ۰/۹۲ برآورد کرد و ضریب آلفای کرونباخ ۷ خرده مقیاس را چنین ذکر نمود: حل مشکل ۰/۶۱، ارتباط ۰/۳۸، نقش ها ۰/۷۲، همراهی عاطفی ۰/۶۴، آمیزش عاطفی ۰/۶۵، کنترل رفتار ۰/۶۱ و عملکرد کلی ۰/۸۱ که نشان می دهد غیر از خرده مقیاس ارتباط، بقیه همسانی درونی نسبتاً خوبی دارند.

در پژوهش حاضر پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد. نتایج در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۱: ضریب پایایی درونی آزمون FAD به تفکیک خرده مقیاسه

خرده مقیاس ها	تعداد سوالات	ضریب آلفا در این مطالعه	آلفای گزارش شده در مطالعات پیشین (محسن زاده)
حل مسأله	۶	۰/۸۵	۰/۷۱
ارتباط	۷	۰/۷۰	۰/۶۸
نقش ها	۹	۰/۷۵	۰/۶۵
همراهی عاطفی	۷	۰/۶۳	۰/۷۳
آمیزش عاطفی	۹	۰/۸۲	۰/۶۴
کنترل رفتار	۹	۰/۷۲	۰/۷۷
عملکرد کلی	۱۳	۰/۸۲	۰/۷۹
کل آزمون	۶۰	۰/۹۴	۰/۹۴

روشهای تجزیه و تحلیل داده ها

در بخش آمار توصیفی از جداول، میانگین، فراوانی و درصد؛ و در بخش آمار استنباطی از آزمون t استودنت (t-test) برای مقایسه گروه های مستقل استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل آماری با استفاده از نرم افزار SPSS انجام شده است.

فرضیه اصلی: بین عملکرد خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۲: آزمون t برای فرضیه اصلی

Sig.	t (df و $\alpha/2$)	df	$t_{(r)}$	آزمون لون برای همگنی واریانسها		انحراف معیار (S^2)	میانگین (\bar{X})	تعداد (n)	گروه
				F	Sig.				
۰/۰۰۱	۲/۵۷	۱۳۵	۷/۹۷	۰/۶۶	۰/۱۸	۰/۴۸	۲/۱۴	۹۵	عادی
						۰/۳۸	۲/۸۱	۴۲	متقاضی طلاق

همانطور که جدول ۲ نشان می دهد واریانسهای دو گروه همگن هستند؛ چون مقدار P-Value برای F محاسبه شده بیشتر از ۰/۰۱ می باشد؛ و نیز در

سطح آلفای ۰/۰۱ ($P \leq 0/01$) محاسبه شده (۷/۹۷) از t بحرانی (۲/۵۷) بزرگتر است پس فرضیه صفر رد می شود (به بیانی دیگر چون P-Value کمتر از ۰/۰۱ است پس تفاوت بین میانگین های دو گروه معنادار است) و می توان با ۹۹ درصد اطمینان گفت که بین میانگین عملکرد خانواده های عادی و عملکرد خانواده های متقاضی طلاق تفاوت معناداری وجود دارد و میانگین نمرات گروه خانواده های متقاضی طلاق بیشتر از گروه خانواده های عادی است.

فرضیه های فرعی

فرضیه فرعی ۱: بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر ابراز عواطف مناسب، تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۳: آزمون t برای فرضیه فرعی ۱

Sig.(2-tailed)	t (df و $\alpha/2$)	df	$t_{(p)}$	آزمون لون برای همگنی واریانسها		(S^2)	(\bar{X})	(n)	گروه
				Sig.	F				
۰/۰۰۱	۲/۵۷	۱۳۵	۷/۶۸	۰/۸۰	۰/۰۶۲	۰/۳۵	۲/۳۲	۹۵	عادی
						۰/۳۶	۲/۸۳	۴۲	متقاضی طلاق

با توجه به جدول فوق چون مقدار t محاسبه شده (۷/۶۸) از مقدار t بحرانی (۲/۵۷) بزرگتر است. بنابراین در سطح آلفای $p \leq 0/01$ فرض صفر رد می شود و می توان با ۹۹ درصد اطمینان نتیجه گرفت که بین گروه ها از نظر ابراز عواطف مناسب تفاوت معناداری وجود دارد و میانگین نمرات گروه خانواده های متقاضی طلاق بیشتر از گروه خانواده های عادی است.

فرضیه فرعی ۲: بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر آمیختگی عاطفی اعضا تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۴: آزمون t برای فرضیه فرعی ۲

Sig. (2-tailed)	t (df و $\alpha/2$)	df	t _(p)	آزمون لون همگنی واریانسها		(S^2)	(\bar{X})	(n)	گروه
				Sig.	F				
.۰۰۱	۲/۵۷	۱۳۵	۶/۶۱	.۰۰۸	۲/۹۵	.۰۵۷	۲/۲۶	۹۵	عادی
						.۰۴۲	۲/۹۱	۴۲	متقاضی طلاق

با توجه به جدول فوق، چون مقدار t محاسبه شده (۶/۶۱) از مقدار t بحرانی (۲/۵۷) بزرگتر است. بنابراین در سطح آلفای $p \leq ۰/۰۱$ فرض صفر رد می شود و می توان با ۹۹ درصد اطمینان نتیجه گرفت که بین گروه ها از نظر آمیزش عاطفی تفاوت معناداری وجود دارد و میانگین نمرات گروه خانواده های متقاضی طلاق بیشتر از گروه خانواده های عادی است.

فرضیه فرعی ۳: بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر کارآمدی نقش های خانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۵: آزمون t برای فرضیه فرعی ۳

Sig. (2-tailed)	t (df و $\alpha/2$)	df	t _(p)	آزمون لون همگنی واریانسها		(S^2)	(\bar{X})	(n)	گروه
				Sig.	F				
.۰۰۱	۲/۵۷	۱۳۵	۷/۱۲	.۰۷۵	.۰۰۹۵	.۰۴۴	۲/۲۳	۹۵	عادی
						.۰۴۰	۲/۸۰	۴۲	متقاضی طلاق

با توجه به جدول فوق چون مقدار t محاسبه شده (۷/۱۲) از مقدار t بحرانی (۲/۵۷) بزرگتر است. بنابراین در سطح آلفای $p \leq ۰/۰۱$ فرض صفر رد می شود و می توان با ۹۹ درصد اطمینان نتیجه گرفت که بین گروه ها از نظر کارآمدی نقش ها

تفاوت معناداری وجود دارد و میانگین نمرات گروه خانواده های متقاضی طلاق بیشتر از گروه خانواده های عادی است.

فرضیه فرعی ۴: بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر انواع مدل های ارتباط موجود در این خانواده ها تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۶: آزمون t برای فرضیه فرعی ۴

Sig. (2-tailed)	t (df و $\alpha/2$)	df	$t_{(r)}$	آزمون لون برای همگنی واریانسها		(S^2)	(\bar{X})	(n)	گروه
				Sig.	F				
۰/۰۰۱	۲/۵۷	۱۳۵	۶/۵۵	۰/۸۲	۰/۰۴۹	۰/۴۳	۲/۰۳	۹۵	عادی
						۰/۴۲	۲/۵۶	۴۲	متقاضی طلاق

با توجه به جدول فوق چون مقدار t محاسبه شده (۶/۵۵) از مقدار t بحرانی (۲/۵۷) بزرگتر است. بنابراین در سطح آلفای $p \leq 0/01$ فرض صفر رد می شود و می توان با ۹۹ درصد اطمینان نتیجه گرفت که بین گروه ها از نظر انواع مدل های ارتباط تفاوت معناداری وجود دارد و میانگین نمرات گروه خانواده های متقاضی طلاق بیشتر از گروه خانواده های عادی است.

فرضیه فرعی ۵: بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر توان حل مسأله، تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۷: آزمون t برای فرضیه فرعی ۵

Sig. (2-tailed)	t (df و $\alpha/2$)	df	$t_{(r)}$	آزمون لون برای همگنی واریانسها		(S^2)	(\bar{X})	(n)	گروه
				Sig.	F				
۰/۰۰۱	۲/۵۷	۱۳۵	۸/۵۸	۰/۱۷	۱/۸۲	۰/۵۳	۱/۸۷	۹۵	عادی
						۰/۵۸	۲/۷۵	۴۲	متقاضی طلاق

با توجه به جدول فوق چون مقدار t محاسبه شده ($۸/۵۸$) از مقدار t بحرانی ($۲/۵۷$) بزرگتر است. بنابراین در سطح آلفای $p \leq ۰/۰۱$ فرض صفر رد می شود و می توان با ۹۹ درصد اطمینان نتیجه گرفت که بین گروه ها از نظر توان حل مسأله تفاوت معناداری وجود دارد و میانگین نمرات گروه خانواده های متقاضی طلاق بیشتر از گروه خانواده های عادی است.

فرضیه فرعی ۶: بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر کنترل رفتار، تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۸: آزمون t برای فرضیه فرعی ۶

Sig.(2-tailed)	t ($\alpha/2$ و df)	df	$t_{(p)}$	آزمون لون برای همگنی واریانسها		(S^2)	(\bar{X})	(n)	گروه
				Sig.	F				
۰/۰۰۱	۲/۵۷	۱۳۵	۸/۲۶	۰/۹۷	۰/۰۰۱	۰/۴۳	۲/۱۶	۹۵	عادی
				۰/۴۳	۲/۸۳	۴۲	متقاضی طلاق		

با توجه به جدول فوق چون مقدار t محاسبه شده ($۸/۲۶$) از مقدار t بحرانی ($۲/۵۷$) بزرگتر است. بنابراین در سطح آلفای $p \leq ۰/۰۱$ فرض صفر رد می شود و می توان با ۹۹ درصد اطمینان نتیجه گرفت که بین گروه ها از نظر کنترل رفتار تفاوت معناداری وجود دارد و میانگین نمرات گروه خانواده های متقاضی طلاق بیشتر از گروه خانواده های عادی است.

یافته های جانبی

همانطور که قبلاً بیان شد ظاهراً بین فراوانی های سطح تحصیلات دو گروه تفاوتی وجود ندارد، در اینجا برای استناد علمی این فرض، موضوع از طریق آزمون کای دو بررسی شد.

جدول ۹- آزمون کای دو برای آزمون تفاوت های مشاهده شده در فراوانی توزیع تحصیلات دو گروه

Sig.(2-sided)	$\chi^2_{(b)}$	df	Value	
۰.۴۲۵	۱۱.۰۷	۵	۴.۹۲۹	کای دو

همانطور که از این جدول معلوم است کای دو محاسبه شده از کای دو بحرانی در سطح آلفای $p < 0/05$ کوچکتر است بنابراین تفاوت مشاهده شده در فراوانی های دو گروه در جدول توزیع سطح تحصیلات معنادار نمی باشد.

جدول ۱۰- جدول آزمون کای دو برای آزمون تفاوت های مشاهده شده در فراوانی تعداد فرزندان دو گروه

Sig. (2-sided)	$\chi^2_{(b)}$	df	Value	
۰.۱۴۹	۱۴.۰۷	۷	۱۰.۷۷۱	کای دو

همانطور که از این جدول معلوم است کای دو محاسبه شده از کای دو بحرانی کوچکتر است؛ بنابراین تفاوت مشاهده شده در فراوانی های دو گروه در جدول توزیع تعداد فرزندان در سطح معناداری $P < 0/01$ نمی باشد. / پیری

بحث و نتیجه گیری درباره یافته ها

داده های توصیفی پژوهش در رابطه با میانگین طول مدت ازدواج آزمودنی ها تقریباً ۵ سال اختلاف در میانگین ها را نشان می دهد؛ یعنی میانگین گروه متقاضی طلاق حدوداً ۵ سال کمتر از میانگین طول مدت ازدواج گروه عادی است. این می تواند دلالت بر این داشته باشد که احتمالاً بیشتر طلاق ها در سالهای اولیه ازدواج رخ می دهد.

توزیع فراوانی سطح تحصیلات آزمودنی ها و نیز آزمون کای دو نشان دهنده عدم تفاوت در فراوانی سطح تحصیلات دو گروه است؛ این بدین معناست که تفاوت در فراوانی سطح تحصیلات دو گروه در نتایج تحقیق تأثیرگذار نبوده است.

داده‌های توصیفی و استنباطی پژوهش درباره توزیع تعداد فرزندان آزمودنی‌های دو گروه گویای این است که بین توزیع فراوانی تعداد فرزندان آزمودنی‌های دو گروه و همچنین میانگین تعداد فرزندان، تفاوت معناداری وجود ندارد و دو گروه از این لحاظ همسان هستند. بنابراین نمی‌توان گفت که داشتن یا نداشتن فرزند بازدارنده و کندکننده یا تسریع بخش طلاق است.

تأیید فرضیه اصلی تحقیق نشان می‌دهد که بین خانواده‌های عادی و خانواده‌های متقاضی طلاق از نظر کارآمدی کلی خانواده تفاوت وجود دارد. این تفاوت در جهت بیشتر بودن نمره گروه متقاضی طلاق نسبت به گروه عادی می‌باشد. یعنی خانواده‌های متقاضی طلاق الگوهای خانوادگی ناسودمند، تعاملات همراه با استرس و رفتار مرضی دارند یا به قول مینوچین بین اعضای آنها مکملیت وجود ندارد، اعضا قدرت برون‌سازی متقابل ضعیفی با نیازهای یکدیگر دارند، مرزها نامعلوم و یا خشک است؛ توان کمی برای حل تعارض و ایجاد تغییر مناسب با سیکل حیات خانواده دارند. خانواده ناکارآمد خانواده‌ای است که توانایی تأمین نیازهای تکاملی، حل مشکلات و تعارض‌های اعضای خود را نداشته، کارکردهایش دچار اختلال است. در چنین خانواده‌ای مرزهای میان اعضا نامشخص بوده و لذا حمایت و همکاری لازم وجود ندارد. کارآمدی کلی پایین خانواده‌های متقاضی طلاق، ناکارآمدی آنها را در سایر سازه‌های عملکرد خانواده را نیز نشان می‌دهد. نتایج حاصل از این پژوهش با یافته‌های موریزون و همکاران (۲۰۰۵)، والش (۲۰۰۰) در مورد ناکارآمد بودن عملکرد کلی خانواده‌های طلاق یا متقاضی طلاق، همخوانی دارد.

همانطور که دیدیم شک (۲۰۰۴) هم به این نتیجه رسید که طبیعی و سالم بودن یک خانواده دو نفره، به کارآمدی کلی خانواده مربوط است؛ همچنین کلیک (۲۰۰۷) نیز در پژوهش خود بعد از گروه بندی خانواده‌های از نظر نوع ازدواجشان به خانواده‌های هسته‌ای طبیعی و سالم، بازسازی شده و تک‌والدی، تفاوت معناداری بین خانواده‌ها از لحاظ عملکرد کلی پیدا کرد. تأکید مانیس (۱۹۸۹) بر تأثیر میانجی‌گری طلاق بر کارآمدی خانواده می‌تواند بیانگر

وجود تفاوت معنادار در سطح کارآمدی خانواده های عادی و طلاق به عنوان یکی از زمینه های نظری تحقیق وی باشد.

فرضیه فرعی (۱) مورد تأیید قرار گرفت. تأیید فرضیه (۱) بدین معناست که بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر ابراز عواطف مناسب تفاوت معناداری وجود دارد. خانواده های متقاضی طلاق به طور مناسب به موقعیت های هیجانی مختلف پاسخ نمی دهند، آنها واکنش های هیجانی مثبتی مانند عشق، مهربانی و شادی و نیز واکنش های احساسی اضطرابی مانند ترس، اضطراب، خشم و مانند آن را به طور مناسب بروز نمی دهند.

تأیید فرضیه فرعی (۲) نشان می دهد که بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر آمیختگی عاطفی اعضا تفاوت معناداری وجود دارد. یعنی کارآمدی خانواده های متقاضی طلاق در آمیختگی عاطفی پایین تر از خانواده های عادی است. همانطور که قبلاً هم بیان شد آمیختگی عاطفی یعنی میزان علاقه و نگرش اعضای خانواده نسبت به هم. در خانواده های ناکارآمد اعضای خانواده بیشتر مانند غریبه هایی در خانه بزرگ زندگی می کنند، از سر احساس وظیفه، نیاز به کنترل عضو دیگر و حس کنجکاو با هم آمیزش دارند، به منظور احساسات خود-ارزشی با دیگران همراه می شوند، به بهانه مشارکت، در امور هم بیش از اندازه مداخله می کنند و یا مشارکت هم زیستانه دارند یعنی اعضا فقط برای استفاده از یکدیگر با هم زندگی می کنند. علاقه و توجه متقابل زن و شوهر یکی از نگهدارنده های اصلی زندگی زناشویی است؛ طبیعی است که با از بین رفتن این علاقه زن و شوهر دیگر دلیلی برای ادامه زندگی با همدیگر ندارند. در این مورد یافته های پژوهش با یافته های پژوهش کلیک (۲۰۰۷) هماهنگ است.

فرضیه فرعی (۳) تأیید شد بدین معنا که بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر کارآمدی نقش های خانوادگی تفاوت وجود دارد و کارآمدی خانواده های متقاضی طلاق در این سازه پایین تر از خانواده های عادی است. ناکارآمدی خانواده در این سازه بیانگر بروز مشکل در تخصیص وظایف و تکالیف به اعضا و کامل نمودن تکالیف از سوی آنهاست. در خانواده های

ناکارآمد، قواعد آشکار، صریح بیان نمی شود ولی بر عکس قواعد ناآشکار که هر فرد آنها را بدون بیان کردن رعایت می کند، باید آشکارا بیان شوند. در این گونه خانواده ها امکان دارد قوانین بشدت خشک و غیر قابل انعطاف باشند و در شرایط خاص اجازه تغییرات لازم را ندهند. نقش ها به دو حوزه ابزاری و عاطفی تقسیم می شوند و هر کدام از این ها نیز متشکل از ۵ بخش است: ۱. مدیریت و ابقای نظام که در برگیرنده چگونگی رهبری خانواده، فرایند های تصمیم گیری، حفظ مرزهای خانواده، تعیین استانداردها و حفظ آنهاست. ۲. تقسیم منابع. ۳. پرورش و حمایت. ۴. خشنودی جنسی زن و شوهر. ۵. پرورش مهارت های زندگی که دربرگیرنده حمایت از فرزندان در طی تحصیل، یاری اعضای بزرگسال در شغل یابی و حفظ آن و راهنمایی اعضا در مسائل رشدی خود است. نقش ها آنگاه به مؤثرترین شکل تحقق می یابد که دربرگیرنده تمام کارکردهای ضروری خانواده باشدو به طور عادلانه بین اعضا تقسیم شوند و همچنین در خصوص انجام وظایف، پیگیری انجام گیرد. نقش ها آنگاه کمترین اثر را دارند که تقسیم آنها و مؤاخذه درباره چگونگی انجام آنها به شدت قابل مصالحه و اغماض باشد. بنابراین می توان گفت که به نظر می رسد خانواده های متقاضی طلاق که در سازه نقش ها ناکارآمد تشخیص داده شدند، در یک یا چند مورد ذکر شده مشکل داشته باشند. والش (۲۰۰۰) در پژوهش خود بین کارآمدی خانواده و وظایف والدینی دو گروه خانواده های جدا شده و خانواده های دارای ترکیب گوناگون، تفاوت معناداری به دست آورد. وی از تعارض در رهبری به عنوان بهترین پیش بینی کننده برای گروه خانواده های طلاق یاد می کند.

تأیید فرضیه فرعی (۴) بیانگر این است که بین گروه خانواده های متقاضی طلاق و خانواده ای عادی، از نظر انواع مدل های ارتباط، تفاوت وجود دارد. در واقع خانواده های متقاضی طلاق، کارآمدی ضعیف تری را در توانایی تبادل اطلاعات از خود نشان دادند. ناکارآمدی در این بعد نشان دهنده این است که در این خانواده ها، ارتباط، بیشتر به صورت نقابدار و غیر صریح است، پیام های ناآشکار و غیر صریح به دلیل ابهام، دوگانگی، متعارض و پوشیده بودنشان مخاطبان را سردرگم و مضطرب می سازد. در کارآمدی پیام، ارسال اطلاعات

کافی در یک پیام نیز حائز اهمیت است. اعضای خانواده ممکن است وقت زیادی را به گفتگو با یکدیگر صرف کنند، ولی هیچ گاه به مسائل مهم نپردازند. آنها از صحبت درباره موضوعات شخصی و اساسی زندگی خود پرهیز می کنند. رایس علت چنین ارتباطهای سطحی را در انکار، ترس یا عدم اعتماد می داند که اعضا در محیط خانواده آموخته اند؛ حتی شاید به دلیل تأکید بیش از اندازه خانواده به خصوصیات مانده استقلال، خوب بودن و انجام امور به تنهایی باشد. به هر حال ارتباط شیرازه سیستم خانواده است که زیر منظومه ها و اعضای آن را متصل به هم نگه می دارد. طبیعی است که بروز اختلال در آن کل سیستم خانواده را تهدید می کند نتایج پژوهش کلیک (۲۰۰۷) با یافته های پژوهش حاضر در این مورد هماهنگ است. مترادف با همین یافته ها کوین (۱۹۹۸) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که مهمترین و جدی ترین مسأله که احتمال می رود از جمله علل طلاق باشد رابطه بین فردی زن و شوهر است.

فرضیه فرعی (۵) پذیرفته شد. تأیید این فرضیه بدین معناست که بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر توان حل مسأله، تفاوت معناداری وجود دارد. و کارآمدی خانواده های متقاضی طلاق در سازه حل مسأله، از خانواده های عادی پایین تر است. کلیک (۲۰۰۷) و مانیس و لینل (۱۹۹۹) در پژوهش های خود نیز به همین نتیجه دست یافتند. همانطور که قبلاً بیان شد فرایند حل مسأله دارای ۷ مرحله است؛ هر گاه یکی از مراحل به خوبی اجرا نشود مثلاً خانواده در شناسایی و تشخیص مشکل خود موفق نباشد، در حل مشکل ناتوان خواهد بود. در این سازه دو نوع مشکل مشخص می شود: ابزاری که مربوط به مسائل عملی و رویدادهای زندگی مانند تهیه غذا، مسکن، پوشاک، و تأمین بودجه خانواده در حد کفایت است؛ و عاطفی، که مربوط به احساسات مانند خسونت یا عدم اعتماد بین اعضای خانواده است. طبق نظر ایشتاین این حوزه از کارکرد خانواده بسیار اساسی است و نخستین اصل در فرایند درمانگری، آموختن مهارت و توانایی حل مشکل اعضای خانواده است. پس می توان گفت که خانواده هایی که برای طلاق آمده اند در این توانمندی اساسی دچار مشکل هستند. در مواردی که مشکل برای بیش از یک نفر پیش می آید، مانند خانواده،

همکاری طرفین درگیر در مشکل یکی از نکات اساسی در حل آن است در همین راستا دهقان (۱۳۸۱) پی برد که زنان متقاضی طلاق، قدرت همکاری کمتری از زنان عادی دارند.

تأیید فرضیه فرعی (۶) نشان می دهد که بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر کنترل رفتار تفاوت معناداری وجود دارد و کارآمدی گروه خانواده های متقاضی طلاق از خانواده های عادی پایین تر است. کارآمدی پایین در این بعد، اشکال در قواعد اساسی خانواده و نیز میزان تأثیر و نفوذ اعضا نسبت به همدیگر را می رساند. خشکی و هرج و مرج بیش از حد قوانین می تواند مشخصه خانواده های ناکارآمد باشد. یافته های پژوهش های کلیک (۲۰۰۷) و مانیس و لینل (۱۹۹۹) در این زمینه نیز با پژوهش حاضر هماهنگ است. این هماهنگی، اهمیت کارآمدی کنترل رفتار در ثبات زندگی زناشویی را نشان می دهد.

علاوه بر تأثیر مستقیم عملکرد خانواده و کارآمدی سازه های آن بر پدیده طلاق، در پژوهش های قبلی ثابت شده است که کارآمدی خانواده می تواند بر بسیاری از جنبه های زندگی فردی و خانوادگی تأثیر گذار باشد؛ جنبه هایی که سلامت یا اختلال در هر کدام می تواند برای زندگی زناشویی مهم باشد. در تحقیقات قبلی ثابت شده که عملکرد خانواده و کارآمدی سازه های آن می تواند تأثیرات مثبت بر این موارد داشته باشد:

پیشنهادهای پژوهشی

۱. انجام پژوهش در شهرها و روستاها و خرده فرهنگ های متفاوت کشورمان و مقایسه نتایج حاصل از آنها با یافته های پژوهش حاضر.
۲. انجام پژوهش های کنترل شده تر و به شیوه علمی- مقایسه ای برای بررسی تأثیرات ابعاد عملکرد خانواده در احتمال وقوع طلاق و کنترل سایر متغیرهای مزاحم.

۳. انجام پژوهش‌های آزمایشی و نیمه آزمایشی برای بررسی تأثیر برنامه‌های غنی‌سازی عملکرد خانواده و ابعاد آن بر تصمیم طلاق زوجین و کنترل سایر متغیرهای مزاحم.

پیشنهاد‌های کاربردی

۱. به مشاورانی که با خانواده‌ها کار می‌کنند توصیه می‌شود ابعاد عملکرد خانواده را در نظر داشته باشند و سعی در بهبود کارآمدی خانواده در ابعاد مختلف داشته باشند.
۲. مشاوران بهتر است سعی نمایند در کار مشاوره با زوجین ناکارآمد از رویکردهای ارتباطی ستیر، راه حل محور دیشیزر و همکاران، ساختاری مینوچین، بوئن و رویکرد های سیستمی - رفتاری که هر کدام به یک یا چند جنبه از جنبه های عملکرد خانواده توجه دارند، استفاده نمایند.
۳. به مسئولان ذی ربط دادگاه‌های خانواده توصیه می‌شود با توجه به تفاوت های معنی دار به دست آمده در عملکرد خانواده و سازه های آن، ترتیبی اتخاذ کنند تا زوج های در آستانه طلاق بتوانند قبل از طلاق در جلسات مشاوره با رویکرد های مذکور شرکت کنند.

منابع

- امینی، فاطمه. (۱۳۷۹). مقایسه کارایی خانواده در دو گروه دانش آموزان دختر وابسته و مستقل. (گروه مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تربیت معلم)
- بهاری، فرشاد. (۱۳۷۹). ارزیابی و مقایسه کارایی خانواده بین زوجین غیر طلاق و زوجین در حال طلاق مرجوعی به بخش روانپزشکی سازمان پزشکی قانونی کشور. پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره. تهران: دانشگاه تربیت معلم.
- تبریزی، مصطفی. (۱۳۸۳). بررسی ویژگیهای شخصیتی در رابطه با عوامل تنیدگی- زای زناشویی، رساله دکتری، دانشگاه علامه طباطبایی تهران
- ثنائی ذاکر، باقر. (۱۳۸۰). کلیات سنجش خانواده. تازه ها و پژوهش های مشاوره (۱۴)۴ ص ۹-۲۳
- جهانگیری، مالک. (۱۳۸۳). «رابطه بین عملکرد خانواده و هوش هیجانی نوجوانان پایه های دوم و سوم راهنمایی شهر تهران (۸۲-۱۳۸۳)». پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره. تهران دانشگاه تربیت معلم.
- دلاور، علی. (۱۳۸۳). مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی. تهران: انتشارات رشد.
- ساروخانی، باقر. (۱۳۷۶). طلاق پژوهشی در شناخت واقعیت و عوامل آن. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- صیادی، علی. (۱۳۸۳). «بررسی اثرات متقابل کارآیی خانواده در بروز مشکلات روانی نوجوانان از نظر دختران و پسران پایه سوم متوسطه شهر تهران در سال تحصیلی ۸۰-۸۱». پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- علایی کلجانی، پروانه. (۱۳۸۴). ساخت و هنجاریابی مقیاس قصه عشق و بررسی رابطه آن با رضایت مندی زناشویی، با پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی تهران
- گاتمن، جان (۱۳۷۷). چرا ازدواج موفق، چرا ازدواج ناموفق. (مهرداد فیروزبخت؛ مترجم). تهران. نشر نیلوفر.
- گلدنبرگ، ایرنه؛ گلدنبرگ، هربرت. (۱۳۸۵). خانواده درمانی. (ترجمه حمید رضا حسین شاهی برواتی، سیامک نقشیندی و الهام ارجمند) تهران انتشارات روان.

- نازک تبار، علی. (۱۳۸۳). «بررسی نقش عملکرد خانواده بر سبک های مقابله با فشارهای روانی و پیشرفت تحصیلی از نظر دانش آموزان دبیرستانی پسر و دختر بند پی». پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- نجاریان، فرزانه. (۱۳۷۴). عوامل مؤثر بر کارآیی خانواده بررسی ویژگی های روانسنجی مقیاس سنجش خانواده FAD. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی مشاوره. دانشگاه آزاد اسلامی واحد رود هن.
- Alnajjar, Ahmad A. (1996). "Adolescents' perception of family functioning in the United Arab Emirates". *Journal of Adolescence*, Vol 31, Issue 122, P433-441.
- Andersen, Jan D. (2000). "Financial problems as predictors of divorce A social exchange perspective". UTAH State University Logan. Doctor of philosophy
- Bachler, William John J.R. (2004). "Factors Involved in the divorce or separation of pastors and their wives of the evangelical Christian church of Brazil", a dissertation submitted to the faculty in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy in intercultural studies at Trinity International University Deerfield Illinois.
- Bernstein, J.A., & Borchardt C.M. (1996). "School refusal: family constellation & family functioning". *Journal of anxiety disorder*. Vol: 10(1) 1-1
- Celik, & Seher, & Balci. (2007). "Family function levels of Turkish fathers with children aged between 0 – 6". *International Journal of Social Behavior & Personality*, Vol. 35, Issue 4, P429-442.
- Engbreton. Ken DeHaan. (2002). "The effects of family functioning and familial divorce status on marital attitudes". A dissertation submitted to the graduate faculty of Auburn university in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy in Auburn Alabama

- Epstein. Natan B; and others (1983) "MC Master family assessment device (FAD) Journal of Marital and Family Therapy 1983. Vol 9(2) 171-180
- Francisco, Shirley Morrison, PH.D (2003). "Roy's modes of adaptation and use of humor related to family functioning". University of Pittsburgh, doctor of philosophy
- Fristad, Marrya., (1989). "A Comparison of the MC Master and circumplex Family Assessment Instruments". Journal of marital and family therapy. vol. 15 (3) P 259- 69
- Goldenberg.I . & Goldenberg.H (1996). Family therapy . an over view (4 edit). London: Book / cole publishing company
- Habashi (Soleimani), Parvin. (1980 (1359)). "The nature and frequency of marital problems which lead to divorce in tehran, iran, as perceived by four professional groups". Educat. D. University of the Pacific, 135 pages
- Johnson, Patrick Francis, Ph.D. (1996) "The impact of parental divorce on young adult development: A multivariate analysis". New Mexico State University, 143 pages
- Kaplan, B.J., Crawford, S.G., Fisher, G.C., Dewey, D.M. (2007). "Family dysfunction is more strongly associated with ADHD than with general school" problems Journal of Attention Disorders, Vol. 2, No. 4, 209-216
- Kephart, William. (1961). The family, society and individual. Boston, Houghton Mifflin company.
- Kevin, Reid, Ph.D. (1988). "The post divorce adjustment cycle". University of Florida, 379 pages
- Masselam, V.S., (1990). "Parent – adulscent communication family function, and school performance". Journal of Adulescent, Vol.25 Issu 99. P 725- 742
- Mathis, Richard D. (1989). "Family functioning levels before and after divorce mediation". Ed.D. East Texas State University, 1989, 116 pages
- Matos, Richard. D.j Yen cling- Livel. (1995) "Family functioning device (FAD): Validity and Reliability" The transcendent

- influence of parental style." *Journal of child psychology and allied disciplines*. Vol 36 (5) 847- 864
- Mc Farlane, Allan. H; Bellissimo, Anthony. & Norman. Geofferey.R. (1995). "Family structure, family function and adolescent health". *Journal of child psychology and psychiatry and Allied Disciplines*, 36 (5), 847-864
 - Mc Kay, James. R; Longabaugh, Richard; Beattie, Martha. C. & Matisto, Stephen. A. (1992). "The relationship of pretreatment family functioning to drinking behavior during followup by alcoholic patient". *American Journal of drug and alcohol abuse*, 8 (4), 445- 460.
 - Morrison, Andrea L.; And Others (2005). "A Prospective Study of Divorce and Its Relationship to Family Functioning." Source: N/A
 - Mukai, Motonobu. (2004). "Modenization and divorce in Japan". Thesis submitted to graduate College of Marshall University in the partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in Sociology Marshall University.
 - Novy, D.M.; Goaa, J.P. (1992). "The association between patterns of family functioning and ego development of the Juvenile offender." *Journal of Adolescence*, Spring 92, Vol 27, Issue 105
 - Ohannessian, Christine MC Cau; (1995). "Discrepancies in adolescents' and parent perception of family functioning and adolescent emotional adjustment". *Journal of Early Adolescence*, Vol. 25 Issue 4, p 490
 - Sharf, Richard. (2000). "Theories of psychotherapy and counseling. Concept and cases". New York : brooks / cole, publishing company
 - Shek, Daniel T. L. (2004). "Chinese Adolescents' Perceptions of Family Functioning: Personal, School-Related, and Family Correlates". *Journal of Genetic, Social & General Psychology Monographs*, Nov2002, Vol. 128 Issue 4, p358, 23
 - Shek, Daniel T.L. (1998). "A longitudinal study of Hong Kong adolescent' and parent' perception of family functioning and well-being". *SREL. Social service review*, 64, 121-142

-
- Stevenson, Hinde, Joan & Akister, Jane. (1995) "The MC Master model of family functioning". *Journal of family process*, 34 (3), 337-347
 - Valiente, David S., Ph.D. (2004). "Perceived family functioning in the borderline adolescent". Miami Institute of Psychology of the Caribbean Center for Advanced Studies, 145 pages
 - Walsh, Patricia E., Ph.D. (2000). "Family functioning among separated and divorced families". Virginia Commonwealth University, 181 pages